

DESACRALIZAREA PUTERII ÎN FILOSOFIA POLITICĂ A LUI MARSILIO DIN PADOVA

Iulia GORINCIOI

Doctor în filosofie, conferențiar universitar
Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și
Administrative
Departamentul Științe Politice și Administrative

*Adnotare: O nouă etapă în istoria ideilor politice este realizată la începutul secolului al XIV-lea. Marsilio da Padova edifică o concepție despre dreptatea umană, eliberată de preceptele divine. Gânditorul din Padova combate pretențiile papei la plenitudo potestatis asupra lumii creștine. Contribuția este una revoluționară. Viziunea lui Padova este mai mult decât o simplă doctrină a consimțământului popular. Poporul este prezentat de către gânditor ca izvor al legitimității guvernării regale, formulează principiul inedit al supunerii guvernării față de justiția laică, iar monarhul, cât de virtuos nu ar fi, nu poate să se lipsească de susținerea cetățenilor și să încalce legea pe care o dau ei. Padova apare ca primul promotor în istoria medievală a ideii provinienței statului prin contractual social, este cel care vidențiază ca esențială împărțirea puterilor în stat între puterea legislativă, executivă și judecătorească, precum și rolul indispensabil al societății civile în alegerea conducătorilor. Societatea politică este prezentată aici ca o ordine laicizată, întemeiată pe relația dintre popor și guvernanții săi, iar referirea la divin dispare. Marsilio of Padova, born in 1280, was a professor at the University of Paris. He was one of the most important intellectuals that tried to rediscover Aristotle's philosophical and political works. His most important writing was *Defensor pacis*, a very good example of lay thinking during the century. Marsilio asserted that the state was a natural institution based on Peace and Law and, therefore, he partially separated the*

politics from the religion. Although he wrote in the century, his ideas announced the modern paradigm of the state.

În secolele XII-XIII doctrina *plenitudo potestatis* sub influența conflictului dintre papi și imperatorii Sfântului Imperiu Roman capătă un al doilea aspect. De acum în colo Papii de la Roma se identificau nu doar ca liderii spirituali ai creștinismului, dar și ca deținătorii puterii laice depline, pe care ei o deleagă prinților, lăsându-și dreptul de a o revoca. Evident, că lucrarea lui Marsilio din Padova "*Defensor pacis*" scrisă în 1324 a devenit un argument serios în favoarea puterii imperiale ca dominantă peste puterea papală. Scopul lucrării "*Defensor pacis*" era de a respinge doctrina *plenitudinii puterii papilor și a se consacra problemei păcii și eliminării conflictelor*. Pentru ca pacea să fie asigurată e necesară legea, al cărui principal scop constă în justiția civilă și în avantajul comun. Nici o guvernare, chiar dacă este legitim constituită, nu poate dăinui în timp fără a face apel la lege.

Noua concepție filosofico-politica, promovată de Padova, este o teorie a puterii civile care pune în prim plan principiile politice proprii constituționalismului modern, iar primul dintre toate este *guvernarea legii*. Legitimitatea legilor provine din consensul poporului, numit și "*legislator humanus*" [2, p.163]. Iată de ce locul central în lucrare autorul î-l atribuie *legislatorului*. Scoaterea legii de sub autoritatea bisericii și punerea ei în slujba societății civile este un mare merit a lui Marsilio din Padova. Autorul operei „Apărătorul păcii” face distincția dintre legea divină și legea umană. Datorită legăturii între lege și rațiune, tradiția medievală respinge ideea unei legi injuste. Marsilio din Padova consideră însă, că nu rațiunea instituie legea, ci forța coercitivă. De aceea, doar faptele interzise de legea umană pot fi pedepsite, iar legea divină în această lume nu este lege în sens juridic [2, p.161]. Filosoful, vorbind despre lege, introduce una din cele mai importante inovații conceptuale ale sale: în tradiția gândirii politice și juridice, întâlnită în dreptul roman și apoi în Evul Mediu, în dreptul canonic, conceptul principal era cel al legii naturale, întărită de o origine divină. Gânditorul italian, în schimb, definește legea ca fiind un precept coercitiv legat de o pedeapsă sau o recompensă de atribuit

pe acest pământ, adică de o sancțiune ce unește conceptul de lege de cel de sancțiune și de aplicabilitatea ei imediată. El restrânge noțiunea de lege numai la sfera umană, excluzând-o pe cea divină, caz mai degrabă unic decât rar în Evul Mediu. În realitate, legea divină are și ea capacitate de a sancționa, dar dă premii și pedepse nu în viață de zi cu zi, ci, mai curând, în afara timpului, într-o lume supranaturală. Datoria de a institui legile, considerate de rațiunea umană drepte și folositoare pentru comunitate, revine poporului, adică întregului corp de cetățeni sau părții sale precumpănitoare, așa numita *pars valentior*. Această majoritate poate fi înțeleasă în sens cantitativ, dar mai ales și în special calitativ: e vorba de deținătorii calităților cele mai bune. De aceea, sursa puterii este poporul, care poate hotărâ să încredințeze sarcina guvernării unui principe înzestrat cu forța capabilă să garanteze pacea, adică un principe care să fie apărător al păcii fondată pe respectul față de legi.

Cugetând despre tipurile de legi, Marsilio clar delimitează două aspecte de concepere a lor – *aspectul material și aspectul formal al legii* [3]. Din punctul de vedere al interpretării aspectului material – legea definește lucrurile din perspectiva echității sau inechității, dreptății sau nedreptății. Altfel spus, sub aspect material, legea se prezintă ca știința sau doctrina dreptății și a beneficiului civil. Sub aspect formal, ea reprezintă comanda coercitivă [2, p.161]. Legea în sens propriu al cuvântului este definită de Marsilio ca normă, ca indicație, ca regulă formulată de legislator și pentru încălcarea căreia sunt prevăzute și anumite tipuri de pedeapsă. Cu alte cuvinte, legea este un discurs sau o expresie care se naște dintr-o anumită prudență sau din înțelegerea politică. Adică, o ordonanță făcută din prudență politică în legătură cu lucrurile drepte sau avantajoase și care are forță coercitivă.

Marsilio repetă de mai multe ori, că voința legislativă trebuie să aparțină întregii comunități sau părții celei mai merituoase, puternice și impunătoare a ei. *Sursa întregii puteri politice și a legii este poporul*, printre drepturile căruia se numără și acela de a-și alege conducătorul, iar autoritatea supremă a bisericii în morală și în doctrină ar trebui investită unui *conciliu general reprezentativ al tuturor credincioșilor* – popor și clerici. Funcția Bisericii și a

preoților este, pur și simplu, spirituală, care constă în a cunoaște și a învăța ceea ce trebuie crezut, făcut sau evitat pentru a deține sănătatea externă. În caz de divergențe în aceste probleme de credință, autoritatea supremă este, după Marsilio, nu papa, ci conciliul, care simbolizează comunitatea creștinilor.

Mai mult decât atât, Marsilio din Padova ca gânditor politic încearcă să democratizeze și administrarea funcțiilor eclesiastice prin intermediul acestui conciliu și să-l plaseze pe papa inferior acestui conciliu [1, p. 433; 4, p. 114.] Aceasta înseamnă, că funcția spirituală nu legitimează conferirea unei puteri coercitive Bisericii și papei: ei nu vor putea amenința cu pedepse temporal și excomunicări. Așadar, este nejustificată pretenția papală de exercitare a puterii sale asupra împăratului și a demnitarilor săi. Asemenea pretenție nu poate să genereze decât o formă de conflict între Biserică și puterea civilă, tulburând în mod periculos pacea. În realitate, atât membrii comunității civile, cât și membrii clerului trebuie să fie supuși legilor civile, nici mai mult, nici mai puțin, decât laicii. Nu este surprinzător faptul că tezele lui Marsilio au fost condamnate vehement de Biserică în 1327, pentru conținutul lor exclusiv laic și eretic, iar filosoful a fost condamnat arderii pe rug.

Filosoful Italian este convins, că guvernământul nu are origini supranaturale, ci provine în mod natural din nevoile celor guvernați prin alegerea conducătorului [2, p.161]. De fapt, aceste cugetări constituie analiza statului ca rezultat al contractului social și reflectă orientarea prioritar republicană a lucrării, iar autorul ei se impune ca *primul promotor în istoria medievală a ideii provenienței statului prin contractual social*. Substituirea suveranului de către popor în calitate de adevărată sursă a puterii; insistența în ceea ce privește toleranța religioasă; reducerea clerului de la o ierarhie care domina viața oamenilor la un minister în serviciul acestora: toate acestea, expuse în cele mai mici detalii, constituie o profeție așa de îndrăzneță, ce nu are egal în istoria gândirii umane.

În forma de guvernare pe care o descrie ca perfectă gânditorul padovean evidențiază ca esențială *împărțirea puterilor în stat* între puterea legislativă, executivă și judecătorească, precum și rolul indispensabil al *societății civile* în alegerea conducătorilor.

Conducătorul suprem – fie că este monarh sau președinte – are o putere limitată, care ajunge uneori să fie simbolică. *Marsilio din Padova promovează ideea statului ca factor de menținere a ordinii și liniștii prin respectarea legii.*

Defensor pacis e prima carte care răstoarnă procedeul și care consideră Biserica drept un oficiu al statului în toate problemele de interes pământesc. *Defensor pacis* e prima carte, în toată această lungă controversă, care neagă clerului orice autoritate de constrângere, spirituală sau temporală, directă sau indirectă. De aceea, trebuie să fie considerată ca o adevărată piatră de temelie, nu numai în istoria conflictului dintre Biserică și Stat, dar și în dezvoltarea globală a gândirii politice.

Opera lui Padova "*Defensor pacis*" apare și în calitatea unui izvor spiritual principal al mișcării reformiste. Mai mult decât atât. Anume Marsilio și nu Machiavelli sau Wiclif, sau Erasmus a constituit fundamentul ideologic al Reformației anglicane [3]. Thomas Cromwel, ideologul principal al acestei mișcări și consilierul principal al lui Ghenrih al VIII-lea, cunoștea foarte bine opera lui Marsilio "*Defensor pacis*", fiind și unul din inițiatorii traducerii în limba engleză și editării ei. Trebuie să subliniem, că sentimentul antipapal al lucrării se combină foarte reușit cu atmosfera spirituală a Angliei epocii reformației, iar idealul priorității puterii laice peste cea sacerdotală exprimă și punctul de vedere al lui Crowel în intenția reflectată de ideea constituirii unui stat centralizat puternic.

În general, ideea lui Marsilio din Padova că puterea laică trebuie să controleze absolut tot ce ține de viața politică internă și externă a statului nu putea să nu placă lui Crowel. Adevărat, că unele constatări ale lui Padova totuși au fost concretizate la situația specifică Angliei de atunci. De exemplu, în traducerea engleză a fost exclus compartimentul despre pedepsirea de către popor a guvernatorului-despot. Mai mult ca atât, viziunile lui Marsilio din Padova erau departe de a fi absolutiste, cu toate că el admitea guvernarea unei singure persoane în situații excepționale, văzând-o devotată poporului.

Tractatul "*Defensor pacis*" de asemenea a influențat evoluția de mai departe a teoriei social-politice. Marsilio din Padova a mers mult

mai departe de teoriile medievale, care dădeau prioritate sau papalității sau reeșeau din paralelismul puterii laice și sacerdotale. În opera sa politică Marsilio clar a demonstrat independența și autosuficiența puterii laice în rezolvarea tuturor problemelor interne. Arătând la rolul voinței comunității în definirea și respectarea legilor, el totodată a constituit fundamentul pentru *teoria contractului social*, iar diferențiind aspectul material și formal al legii a atras atenția asupra studiului real al procesului legislative.

Odată cu reformatorii, s-a distrus definitiv însăși ideea de putere politică a Bisericii și a ierarhiei sale. Statul este marele câștigător al Reformei din secolul al XVI-lea: de acum înainte, el va deține “cheile puterii”. În această perspectivă, doctrina lui Marsilio a însemnat mai mult decât o simplă presimțire a răsturnărilor de mai târziu. În ciuda caracterului ei puternic medieval, concepția politică a lui Marsilio din Padova a fost, după expresia reușită a lui Jeannine Quillet, o anticipație foarte îndrăzneată [4, p. 95] a filosofiei politice moderne.

Bibliografia

1. Alan Gewirth, Marsilius of Padua, *The Defender of the Peace*, Volume I: Marsilius of Padua and Medieval Political Philosophy, Columbia University Press, New York, 1951
2. Maga Mihai, *Filosofia politică a lui Marsilio din Padova*. - Cluj-Napoca, Ed. Eikon.- 2012
3. **Marsiliu sof Padua. The Defenderofthe Peace**// Ed. and. transl. by A. Brett. Cambridge: Cambridge University Press, 2005
4. Jeannine Quillet, Jeannine Quillet, *Cheile Puterii în Evul Mediu*, București, Editura Corint, 2003
5. Ключко Б.И., Концепты духовной власти из трактата Марсилия Падуанского ”Защитник мира”//Вестник СПбГУ., Сер. 2, 2015.- Вып. 2, pp. 133-140
6. Тлепия Ш.В., Защитник государства и реформатор церкви // Государство и право, №-4(69), 2015, pp 104-108
7. Constantin Dinulescu, Marsilio de Padova – precursor al statului modern//Studii și articole, pp.289-295, <http://www.istoriecraiova.ro/wp->

[content/uploads/2015/03/ANALE_2006_FULL-TEXT/pdf](#)(accessat 29.05.2018)

8. Афанфсов Н., Павлов А., Секулярная политическая теология Марсилия Падуанского.- Логос, том 25, №.6, 2015, pp. 44-67

9. Лупарев Г.П., Политико-правовые воззрения Марсилия Падуанского//Вопросы Государства и права

(http://elibrary.kz/djwnload/zhurnal_st/st4604.pdf (accessat19.05.2018